

Г. П. Ситник,
д. держ. упр., професор, завідувач кафедри глобальної та національної безпеки,
Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3083-5733>

DOI: 10.32702/2306-6814.2023.17.96

ОСОБЛИВОСТІ ВИРОБЛЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В ЕНЕРГЕТИЧНІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Н. Sytnyk,
Doctor of Sciences of Public Administration, Full Professor, Head of the Department of Global and National Security
Educational and Scientific Institute of Public Administration and Civil Service, Taras Shevchenko National University of Kyiv

FEATURES OF PUBLIC POLICY MAKING IN THE ENERGY SPHERE OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF WAR

У статті досліджено особливості вироблення публічної політики в енергетичній сфері України в умовах широкомасштабної російської військової агресії. Зазначено, що енергетика є стратегічним сектором, який впливає на національну безпеку країни, її економічний розвиток та рівень життя населення. Відповідно в умовах війни вироблення публічної політики в сфері енергетики є вкрай актуальним та водночас складним завданням, оскільки зазначений процес вимагає перманентного балансування між стратегічними потребами країни, гуманітарними аспектами та врахуванням об'єктивних обмежень, спричиненими воєнними діями.

Показано, що ключовими завданнями публічної політики в енергетичній сфері є забезпечення енергетичної незалежності, ефективний розподіл та використання ресурсів, енергоефективність та резервування останніх, розвиток альтернативних джерел енергії та збереження довкілля, а також гарантування сталого енергопостачання в умовах збройного конфлікту.

Відповідно показано, що основна увага при виробленні публічної політики в енергетичній сфері повинна приділятися мобілізації ресурсів, гнучкості, адаптивності та прозорості при прийнятті рішень, запобіганню та протидії корупції, посиленню міжнародного співробітництва, а також активному та ефективному залученню громадськості.

The article examines the peculiarities of the development of public policy in the energy sector of Ukraine in the conditions of large-scale Russian military aggression. It is noted that energy is a strategic sector that affects the national security of the country, its economic development and the standard of living of the population. Accordingly, in the conditions of war, the development of public policy in the field of energy is an extremely urgent and at the same time a difficult task, since the mentioned process requires a permanent balancing between the strategic needs of the country, humanitarian aspects and taking into account the objective limitations caused by military actions.

It is shown that the key tasks of public policy in the energy sector are ensuring energy independence, effective distribution and use of resources, energy efficiency and reserve of the latter, development of alternative energy sources and preservation of the environment, as well as guaranteeing sustainable energy supply in conditions of armed conflict.

It was noted that an additional problem related to the development of public policy in the energy sector of Ukraine in the conditions of war are economic challenges, including the reduction of investments in energy infrastructure and limitations in budget financing. Another urgent problem is the restoration of damaged energy facilities and preparation for the new heating season. This complicates the implementation of strategic plans and programs in the field of energy, as well as slows down the implementation of necessary infrastructure projects.

The conducted analysis shows that, in general, the development of public policy in the energy sector of Ukraine requires a comprehensive approach, taking into account the peculiarities of the

legal regime of martial law. In addition, this is quite a difficult task, as it requires a balancing act between the strategic needs of the country, the humanitarian factor, and real limitations in the conditions of a full-scale Russian-Ukrainian war.

At the same time, the main attention in the development of public policy in the energy sector should be paid to mobilization of resources, flexibility, adaptability and transparency in decision-making, prevention and counteraction of corruption, strengthening of international cooperation, as well as active and effective involvement of the public.

Ключові слова: публічна політика, вироблення публічної політики, енергетична безпека, національна безпека, механізми, енергетична сфера.

Key words: public policy, public policy making, energy security, national security, mechanisms, energy sphere.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

В умовах повномасштабної російсько-української війни вироблення публічної політики в енергетичній сфері України набуває особливої актуальності, оскільки енергетика є тим стратегічним сектором, який впливає на національну безпеку країни, її економічний розвиток та рівень життя населення. Ключовими завданнями зазначеної політики є забезпечення енергетичної незалежності, ефективний розподіл та використання ресурсів, енергоефективність та резервування останніх, розвиток альтернативних джерел енергії та збереження довкілля, а також гарантування сталого енергопостачання в умовах збройного конфлікту.

Це вимагає активної співпраці між органами державної влади та органами місцевого самоврядування, енергетичними компаніями, науково-дослідними установами, громадськими організаціями та громадянами. Фактично, мова йде про включення різноманітних заінтересованих сторін у процес вироблення публічної політики в енергетичній сфері, що дозволить в результаті сформулювати більш прозору та справедливую енергетичну політику. Разом з тим, слід враховувати, що правовий режим воєнного стану накладає об'єктивні обмеження на загальноприйняті принципи, механізми та інструменти вироблення і впровадження публічної політики (наприклад, щодо доступу до публічної інформації, консультацій з громадськістю, антикорупційної експертизи законопроектів тощо). Тож на вироблення публічної політики в енергетичній сфері України в умовах війни реалізується з певними особливостями, які потребують науково-теоретичного та практичного осмислення.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженню вироблення публічної політики присвячені праці таких вітчизняних науковців як Л. Гонюкова, В. Голубь, В. Задорожній, А. Неділько, О. Пухкал, В. Карлова, В. Козаков. У свою чергу питанням формування та реалізації публічної політики в енергетичній сфері присвячені роботи Т. Биркович, С. Завгородньої, Д. Зайцева, Д. Паламарчука, Г. Рябцева, О. Суходолі, Н. Максименцевої, С. Москалюка, В. Ліра, І. Мазур та інших. Окрему групу становлять праці вітчизняних дослідників, присвячені викликам та проблемам, пов'язаним з виробленням політики у різних сферах суспільно-

го життя в умовах військової агресії, а також в контексті національної безпеки, а саме: О. Павлової, Є. Тарана, Ю. Маковій, Л. Матвійчук, Р. Марутян та інших.

Водночас, слід зазначити, що на сьогодні відсутні наукові розвідки щодо специфіки вироблення публічної політики України у сфері енергетики в умовах війни. Відповідно саме науково-теоретична та практична значущість зазначених проблем й зумовили вибір теми наукового дослідження.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою статті є дослідження особливостей вироблення публічної політики в енергетичній сфері України в умовах війни та визначення напрямів її удосконалення.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

В умовах тривалої російської широкомасштабної агресії вироблення ефективної публічної політики в енергетичній сфері України є надзвичайно актуальним завданням та складовою частиною національної безпеки. Значною мірою це пов'язано з тим, що війна породжує низку серйозних викликів саме для енергетичної системи країни, передусім у контексті постачання енергоносіїв, енергетичної безпеки та стабільного функціонування енергетичної інфраструктури. Зокрема, мова йде про систематичні обстріли останньої, захоплення росіянами атомних електростанцій, екстрені та аварійні відключення електроенергії, що відбувались взимку, різке зниження рівня оплати за послуги енергетичних компаній тощо.

У зв'язку з цим актуалізується низка питань, на вирішення яких повинна бути спрямована публічна політика у сфері вітчизняної енергетики.

По-перше, забезпечення реальної енергетичної незалежності країни. Оскільки війна призвела до зниження та припинення постачання енергоносіїв з певних регіонів або країн-постачальників, надзвичайно важливою є необхідність розширення джерел енергопостачання, диверсифікація постачальників, а також розвиток внутрішніх енергетичних ресурсів, зокрема — альтернативних джерел енергії. У даному контексті погоджуємось із думкою Є. Платоновой, що "важливою тенденцією правового регулювання альтернативної енергетики є сприяння її розвитку шляхом створення та запровадження механізмів, що сприяють енергетичній децен-

тралізації [1, с. 874]. Безумовно, в умовах правового режиму воєнного стану саме альтернативні джерела енергії можуть суттєво допомогти енергосистемі не тільки вистояти, але й ефективно розвиватися. Водночас слід враховувати той факт, що "об'єкти альтернативної енергетики зазвичай за своїми масштабами відносно невеликі, розташовані по всій території України та часто максимально наближені до споживача. Крім того, об'єкти "зеленої" енергетики важче пошкодити чи зруйнувати внаслідок ракетних ударів або ударів дронами. Якщо об'єкт великий за своїм розміром і потужністю виробництва, тоді для російських окупантів ціль для атаки стає зрозуміла, а якщо об'єктів багато і вони відносно невеликі, тоді їх атакувати набагато важче" [1, с. 874].

По-друге, енергоефективність та резервування. Безумовно, об'єктивні умови війни суттєво обмежують доступ до енергетичних ресурсів. Тому важливо раціонально використовувати енергію та розробляти енергоефективні технології. Водночас забезпечення резервування та резервних джерел енергії є також важливим для забезпечення стабільності енергопостачання.

По-третє, розвиток альтернативних джерел енергії. За оцінками Української асоціації відновлюваної енергетики, на сьогодні в зоні активних бойових дій чи окупації перебуває близько 40% об'єктів альтернативної енергетики [2]. Разом з тим, війна стимулює швидше впроваджувати відновлювальні джерела енергії, зокрема таких як сонячна та вітрова енергія, адже це дозволить зменшити залежність від імпорту енергоносіїв та забезпечити стаке енергопостачання в умовах конфлікту. Водночас, це не повинно робитися всупереч національному законодавству або вступати у протиріччя з національними інтересами країни. У даному контексті складно не погодитися з думкою Т. Харитонової, що "Україна не може дозволити собі ігнорувати власні інтереси, сліпо слідуючи кліматичним та політичним амбіціям інших країн. Найбільш бажаним слід визнати розробку власного, наукового виваженого та обгрунтованого шляху удосконалення енергетичного законодавства, що враховує національні проблеми, пріоритети та цілі" [3, с. 854].

По-четверте, енергетична безпека та кібербезпека. На сьогодні зазначені питання є одними з пріоритетних для державної політики, спрямованої на захист національних інтересів і гарантування в Україні безпеки особи, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз в усіх сферах життєдіяльності. Зокрема, Стратегія національної безпеки України, затверджена Указом Президента від 14.09.2020 № 392/2020 [4], а також Стратегія кібербезпеки України, затверджена Указом Президента від 26.08.2021 № 447/2021 [5] та Стратегія енергетичної безпеки на період до 2025 року від 04.08.2021 № 907-р [6], покликані, з одного боку, визначити ключові напрями та завдання для захисту енергетичної інфраструктури країни, а з іншого боку, виявити загрози, розробити стратегічні підходи до протидії їм та запровадити ефективні заходи для забезпечення енергетичної безпеки країни.

Одним із прикладів загроз кібербезпеці та безпеці критичної інфраструктури в Україні є інцидент з угрупованням хакерів "Armagedon", який був викритий у

листопаді 2021 року. Це угруповання виконувало кібератаки на державні органи України та мало намір заражати комп'ютерні системи державних органів. Їхніми цілями були контроль над об'єктами критичної інфраструктури, збирання розвідувальних даних та проведення акцій інформаційно-психологічного впливу [7, с. 30, 8, с. 158—159]. Тому кібератаки на енергетичну інфраструктуру можуть паралізувати роботу електростанцій, систем тепло — та водопостачання, а також сприяти викраденню конфіденційної інформації.

Таким чином, для забезпечення енергетичної безпеки в умовах широкомасштабної війни, а також інших загроз гібридного характеру, важливо приділяти належну увагу кібербезпеці. Це стосується, зокрема, таких заходів, як підвищення кіберзахищеності енергетичних систем, розробка та впровадження кіберзахисних стратегій, навчання персоналу, виявлення та реагування на кіберінциденти, а також співпраця з міжнародними партнерами з питань кібербезпеки. Всі ці заходи повинні сприяти забезпеченню стійкості та безпеки енергетичної інфраструктури, дозволять уникнути негативних наслідків для національної безпеки країни в цілому та забезпечити безперебійне функціонування енергетичних систем навіть у воєнний період.

По-п'яте, вирішення соціальних та гуманітарних проблем. В умовах війни важливо забезпечити безперебійне енергопостачання для життєво важливих об'єктів, передусім таких як лікарні, школи, притулки та інші соціально-інфраструктурні заклади. Водночас забезпечення енергетичних потреб населення, особливо вразливих груп, повинно бути пріоритетом.

Актуальним та проблемним питанням є також підвищення цін на електроенергію для всього населення. Зазначене рішення повинно прийматися відкрито та прозоро (навіть в умовах правового режиму воєнного стану), після консультацій з усіма заінтересованими сторонами. На жаль, Кабінет Міністрів України фактично прийняв рішення про підвищення тарифів на електроенергію для побутових споживачів не отримавши від фізичних та юридичних осіб, їх об'єднань, зауважень та пропозицій, хоча у статті 9 Закону України "Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності" чітко зазначено, що "строк, протягом якого від громадськості приймаються зауваження і пропозиції, встановлюється розробником проекту регуляторного акта і не може бути меншим ніж один місяць та більшим ніж три місяці з дня оприлюднення проекту регуляторного акта" [9]. Внаслідок цього може утворитися ще більша заборгованість на ринку електричної енергії, передусім через соціальну вразливість населення в умовах війни.

Крім того, додатковою проблемою, пов'язаною з виробленням публічної політики в енергетичній сфері України в умовах війни, є економічні виклики, у тому числі — зменшення інвестицій в енергетичну інфраструктуру та обмеження в бюджетному фінансуванні. Ще однією актуальною проблемою є відновлення ушкоджених енергетичних об'єктів та підготовка до нового опалювального сезону. Це ускладнює реалізацію стратегічних планів і програм в сфері енергетики, а також сповільнює впровадження необхідних інфраструктурних проектів. Втім, це не завадило в квітні 2023 року

Кабінету Міністрів України за поданням Міністерства енергетики схвалити Енергетичну стратегію України до 2050 року [10]. На разі документ відсутній у відкритому доступі (через правовий режим воєнного стану), відповідно його експертне обговорення та внесення відповідних змін дещо відтерміновано. Разом з тим, з врахуванням вищезазначених особливостей вироблення публічної політики в енергетичній сфері України в умовах війни вже зараз можна визначити ключові напрями її удосконалення, зокрема у найближчий час доцільно зосередитися на наступних кроках.

1. Мобілізація ресурсів. Держава повинна активно працювати над приверненням інвестицій в енергетичний сектор, залученням міжнародної допомоги та розвитком партнерства з іноземними компаніями. Також важливо раціонально використовувати наявні енергетичні ресурси та забезпечити ефективне управління фінансовими та людськими ресурсами.

2. Забезпечення належної гнучкості та адаптивності при прийнятті управлінських рішень. Оскільки перебіг та умови війни можуть швидко змінюватись, вироблення публічної політики повинно бути гнучким і адаптивним до нових обставин. Зокрема, регулярні оцінки ризиків та аналіз ситуації (на різних рівнях) допоможуть узгоджувати стратегічні пріоритети та вживати необхідні заходи задля її стабілізації.

3. Запобігання та протидія корупції, а також прозорість у прийнятті рішень. Вироблення публічної політики вимагає високого рівня прозорості та відкритості з метою запобігти корупції та забезпечити ефективне використання ресурсів. У зв'язку з цим необхідно встановити чіткі механізми контролю за фінансовими операціями, укладенням контрактів та розподілом ресурсів, а також сприяти роботі незалежних антикорупційних органів, здатних виявляти, розслідувати та притягати до відповідальності за корупційні злочини.

4. Підвищення інтенсивності та дієвості міжнародного співробітництва. У виробленні публічної політики в енергетичній сфері важливо підтримувати активне співробітництво з міжнародними організаціями, державами-партнерами та експертами. Обмін досвідом, технологіями та кращими практиками допоможе забезпечити ефективність прийнятих рішень та реалізацію проєктів в умовах війни. Зокрема, позитивним є те, що проєкт Енергетичної стратегії України до 2050 року було підготовлено "разом з енергетичними компаніями, зокрема з НАЕК "Енергоатом", НЕК "Укренерго", НАК "Нафтогаз України", ОГТСУ, ПрАТ "Укргідроенерго" та іншими, за підтримки Уряду Великої Британії із залученням аудиторської компанії KPMG. У процесі підготовки проведені консультації з Міжнародним енергетичним агентством, Міністерством енергетики США, Німецьким енергетичним агентством, Берлін Економікс та Данським енергетичним агентством. Проєкт також був представлений Європейській Комісії" [10].

5. Більш активне залучення громадськості. Не менш важливо забезпечити активну участь громадськості в процесі формування публічної політики в енергетичній сфері. Громадські обговорення, публічні слухання та залучення громадських організацій дозволять врахувати потреби та думку громадян, а також забезпечити більшу легітимність та підтримку прийнятих рішень.

6. Підвищення ефективності стратегічного планування щодо забезпечення енергетичної безпеки. Принципово важливим напрямом удосконалення, публічної політики в енергетичній сфері України в умовах війни є підвищення ефективності стратегічного планування у вказаній сфері. Йдеться передусім про вдосконалення теоретико-методологічних основ розробки стратегічних планів та довгострокових прогнозів розвитку національної енергетики, що враховують умови війни та повоєнної відбудови країни. Це допоможе адаптуватися до нових реалій, забезпечити сталість енергетичної системи та зменшити ризики. У даному контексті позитивним є схвалення Енергетичної стратегії України до 2050 року, яка "базується на принципах комплексного підходу до формування та реалізації політики у сфері енергетики, створення умов для сталого розвитку економіки України" [10]. Варто зазначити, що у вказаній стратегії акцентується увага на таких важливих чинниках як:

наслідках повномасштабної війни російської федерації проти України, посиленні ролі енергетичної безпеки та необхідності зміцнення стійкості енергосистеми;

результатах приєднання ОЕС України до європейської мережі операторів системи передачі електроенергії (ENTSO-E) та важливості поглиблення інтеграції енергетичної системи України в загальноєвропейську;

важливості розробки та запровадження новітніх технологій (зокрема виробництво та використання водню в енергетичних цілях, малі модульні ядерні реактори, установки зберігання енергії тощо), технічних змін в енергетичному секторі, врахування світових трендів та інноваційних рішень, дотримання вимог до екологічної безпеки згідно з нормами ЄС та прийнятим зобов'язанням України;

міжнародних зобов'язаннях України щодо енергоефективності та використання ВДЕ, зменшення викидів парникових газів тощо;

децентралізації генерації електроенергії по всій території країни для поліпшення стійкості та надійності енергозабезпечення" [10].

В цілому, враховуючи особливості правового режиму воєнного стану, вироблення публічної політики в енергетичній сфері є надзвичайно складним завданням. Проте за допомогою мобілізації ресурсів, гнучкості, прозорості, міжнародного співробітництва та участі громадськості можна досягти ефективного вироблення публічної політики в енергетичній сфері навіть у складних умовах війни. Це допоможе забезпечити енергетичну незалежність, ефективне використання ресурсів, енергетичну безпеку та стабільне енергопостачання для населення та соціально-інфраструктурних об'єктів.

Водночас застосування інтегрованого підходу, який поєднує економічні, соціальні та екологічні аспекти, є ключовим у виробленні публічної політики, оскільки потрібно забезпечити баланс між енергетичними потребами, захистом навколишнього середовища та соціальними вимогами.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Проведений аналіз свідчить, що в цілому вироблення публічної політики в енергетичній сфері України вимагає

комплексного підходу, враховуючи особливості правового режиму воєнного стану. Крім того, це достатньо складне завдання, оскільки воно вимагає балансування між стратегічними потребами країни, гуманітарним фактором та реальними обмеженнями в умовах повномасштабного російсько-української війни. Водночас основна увага при виробленні публічної політики в енергетичній сфері повинна приділятися мобілізації ресурсів, гнучкості, адаптивності та прозорості при прийнятті рішень, запобіганню та протидії корупції, посиленню міжнародного співробітництва, а також активному та ефективному залученню громадськості.

Що стосується подальших наукових розвідок у даному напрямі, то вони передусім полягають у дослідженні ефективності механізмів забезпечення енергетичної безпеки в умовах війни.

Література:

1. Платонова Є. О. Тенденції правового регулювання альтернативної енергетики України в умовах війни. Приватне право в умовах війни: матеріали всеукр. наук. конф. (Одеса, 15 листоп. 2022 р.) / за заг. ред.: д.ю.н., проф. Є. Харитонова, д.ю.н., проф. І. Давидової; НУ "Одеська юридична академія. Одеса, 2022. С. 873—876.
2. Даців С. "Зелена" енергетика: план дій на рік. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/zelen-energetika-plan-diy-na-rik.html>
3. Харитонова Т.Є. Альтернативна енергетика: правові тенденції в умовах війни. Приватне право в умовах війни: матеріали всеукр. наук. конф. (Одеса, 15 листоп. 2022 р.) / за заг. ред.: д.ю.н., проф. Є. Харитонова, д.ю.н., проф. І. Давидової; НУ "Одеська юридична академія. Одеса, 2022. С. 851—853.
4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року "Про Стратегію національної безпеки України": Указ Президента України №392/2020. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>
5. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року "Про Стратегію кібербезпеки України": Указ Президента України; Стратегія від 26.08.2021 № 447/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/447/2021#Text>
6. Про схвалення Стратегії енергетичної безпеки: Розпорядження Кабінету Міністрів України; Стратегія від 04.08.2021 № 907-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/907-2021-%D1%80#Text>
7. Мельник Д.С. Сучасні кіберзагрози безпеці критичної інфраструктури України та заходи протидії. Актуальні проблеми безпеки життєдіяльності людини в сучасному суспільстві. 2021. № 1. С. 29—32.
8. Дацій Н., Васьківський О. Протидія гібридній війні в енергетичній сфері України. Управління та адміністрування в умовах протидії гібридним загрозам національній безпеці: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 22 листопада 2022 року). К.: ДУІТ, ХНУРЕ. 2022. С. 156—159.
9. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності: Закон України від 11.09.2003 № 1160-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1160-15#Text>
10. Україна — енергетичний хаб Європи. Уряд схвалив Енергетичну стратегію до 2050 року. Міністерство

енергетики України: офіційний сайт. URL: <https://mev.gov.ua/novyna/ukrayina-enerhetychnyy-khab-eyevropy-uryad-skhhvalyv-enerhetychnu-stratehiyu-do-2050-roku>

References:

1. Platonova, Ye. O. (2022), "Trends in the legal regulation of alternative energy in Ukraine in the conditions of war", *Pryvatne pravo v umovakh vijny: materialy vseukr. nauk. konf. [Private law in the conditions of war: materials of the All-Ukrainian. of science conf.]*, NU "Odes'ka iurydychna akademiia, Odesa, Ukraine, pp. 873—876.
2. Datsiv, S. (2023), "Green" energy: action plan for the year", available at: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/zelen-energetika-plan-diy-na-rik.html> (Accessed 05 Aug 2023).
3. Kharytonova, T.Ye. (2022), "Alternative energy: legal trends in the conditions of war", *Pryvatne pravo v umovakh vijny: materialy vseukr. nauk. konf. [Private law in the conditions of war: materials of the All-Ukrainian. of science conf.]*, NU "Odes'ka iurydychna akademiia, Odesa, Ukraine, pp. 851—853.
4. President of Ukraine (2020), Decree "On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine dated September 14, 2020 "On the National Security Strategy of Ukraine", available at: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037> (Accessed 05 Aug 2023).
5. President of Ukraine (2021), Decree "On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine dated May 14, 2021 "On the Cybersecurity Strategy of Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/447/2021#Text> (Accessed 05 Aug 2023).
6. Cabinet of Ministers of Ukraine (2021), Resolution "On the approval of the Energy Security Strategy", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/907-2021-%D1%80#Text> (Accessed 05 Aug 2023).
7. Mel'nyk, D.S. (2021), "Modern cyber threats to the security of critical infrastructure of Ukraine and countermeasures", *Aktual'ni problemy bezpeky zhyttiedial'nosti liudyny v suchasnomu suspil'stvi*, vol. 1, pp. 29—32.
8. Datsij, N. and Vas'kivs'kyj, O. (2022), "Counteraction to hybrid warfare in the energy sector of Ukraine", *Upravlinnia ta administruvannia v umovakh protydii hibrydnym zahrozam natsional'nij bezpetsi: materialy III Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii [Management and administration in the conditions of countering hybrid threats to national security: materials of the 3rd International Scientific and Practical Conference]*, DUIT, KhNURE, Kyiv, Ukraine, pp. 156—159.
9. Verkhovna Rada of Ukraine (2003), The Law of Ukraine "On the Principles of Regulatory Policy in Economic Activity", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1160-15#Text> (Accessed 05 Aug 2023).
10. Ministry of Energy of Ukraine (2023), "Ukraine is the energy hub of Europe. The government approved the Energy Strategy until 2050", available at: <https://mev.gov.ua/novyna/ukrayina-enerhetychnyy-khab-eyevropy-uryad-skhhvalyv-enerhetychnu-stratehiyu-do-2050-roku> (Accessed 05 Aug 2023).

Стаття надійшла до редакції 22.08.2023 р.